

O`ZBEK TILIDA SO`ZLASHUV JARAYONIDA SOF O`ZBEKCHA SO`ZLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Shopolatova Dilnoza Shuhratovna

*Andijon shahar 3-sonli kasb --hunar maktabining
ona tili va adabiyot fani o`qituvchisi .*

Annotatsiya: So`zlashuv jarayonida sof o`zbekcha so`zlardan foydalanishning ahamiyati. Nutqimizni ko`rkamlashtirish yo`llari. O`zbek tilini mavqeyini oshirish va yoshlarimiz ongida ona tiliga muhabbatini kuchaytirish. Lug`atimiz boyligi ustida ishlash va uni yanada kengashtirish. O`z ona tilimiz ravnaqini oshirish va dunyo tillari qatoriga kirgazish bu yo`lda ajdodlarimizdan qolgan merosni o`rganish va fanga tadbiq etish. Dunyo tamaddunida yangi ochish yaratish va unda o`zbek tilini o`rnini yaratishning ustuvor yo`nalishlari.

Kalit so`zlar: O`zbek tili boyligi va ko`rkamligi, Nutqimiz jozibadorligi, so`zlarimiz jarangdorligi, sof o`zbek tilida gapirishni ahamiyatini oshirish.

KIRISH

O`zbek tili – naqadar boy va ko`rkam til. Necha qadim zamonlardan buyon hozirgi kunga qadar o`z mavqeyini yo`qotmay kelayotgan tildir. Bu tilda Uvaysiyalar, Nodiralar, Huvaydo-yu Anbar Otinlar madh aylagan.

Shunday go`zal tilki, u tufayli biz onamizni atay olamiz, farzandlarimizni suyub erkalata olamiz. Bu gaplarni soatlab davom ettirsak bo`ladi, Ammo tangananing ikki tomoni bo`lgani kabi biz kundalik hayotda turli xil chetdan kirib kelgan so`zlarni ishlatamiz, va bu hozirgi kunda bizga bu odatiy holday tuyiladi. Ammo bu achinarli holat o`z tilimizda shunday go`zal ibora-yu, so`zlarimiz bo`la turib o`zga tillardagi so`zlardan foydalansak.

Bu so`zlar hayotimizga turli xil davrlarda aholining etnik jarayonlari natijasida paydo bo`lgan. Yurtimiz Chor Rossiyasi istibdodi davri undan keying mustamlakachilik davrida ko`p hujjatlarimiz, qonun va qoidalarimiz telivediniya va radio rus tilida olib borilgan. Shuning uchun ham tilimizdagi ayni o`zlashma so`z rus tilidan kirib kelgan va o`zbekcha talaffuz qilinadi. Tilimizda Oloy bozori “Alayskiy” Farhod bozori “Farhadskiy” kabi talaffuz qilinadi. Bu so`zlarni yuqoridagi tarzda talaffuz qilinishi bir qarashda oddiydek tuyiladi insonga, lekin bu o`z tilimizga bo`lgan hurmatsizlik ekanini anglamaymiz ham.

Bundan tashqari so`zlashish chog`ida tasdiqlash, xulosa dalillash va shu kabi munosabat bildirish quyidagi so`zlardan foydalanamiz. Gaplarni tasdiqlash uchun “da, kanechna” so`zlarini ishlatamiz bu o`zbek tilida ha, albatta so`zlari o`rnida qo`llaniladi.

Bundan tashqari “Tak shto” - soʻzi demak, tochna - ayni soʻzlaridan nutqimizda koʻp foydalanamiz.

Bunday soʻzlardan koʻp foydalanishimizga asosiy sabab bizning badiiy asarlarni koʻp mutolaa qilmayotganimiz. Gazeta va jurnallarga eʼtibor qaratmaganimiz. Chunki XXI asr kompyuter texnologiyalar asri deb hisoblab badiiy adabiyotdan uzoqmiz. Bilmaymizki, badiiy adabiyot inson ruhini poklaydi, balki nutqni taʼsirchan qiladi. Nuroniy buvijon bobojonlarimiz soʻzlariga eʼtibor bersak rivoyat, naql, maqol-u, matallar koʻp uchratamiz Bunga sabab ular juda koʻp badiiy asarlar-u jurnallarni koʻp mutolaa qilishadi. Shuning uchun ham nutqlari koʻrkam-u, soʻzlari yoqimlidir. Biz yoshlarning yuqoridagi kabi soʻzlarimiz bir qarashda jozibador tuyilsada, ammo bu gullar orasida yantoq oʻsgandek koʻrinadi.

Shuning uchun nutqimiz ravonligi, soʻzimiz sofliqi ila soʻzlashayli. Zero har bir gapimizdan dillar orom olsin. Tilimizda yana shunday soʻzlar borki, ularni shu soʻzlar qatorida qabul qilib qulogʻimiz oʻrganib qolgan. Bularga “Svetafor” soʻzini olishimiz mumkin. Bu soʻzni biz chorraha yoʻllarda mashinalar qatnovini tartibga solib turishini bilamiz va bu soʻzni boshqacha tarzda qabul qila olmaymiz. Bir oʻylab koʻrmaymizmi shu soʻzni oʻz ona tilimizdagi nomi nima ekan? Agar mantiqiy oʻylab qaraydigan boʻlsak svetafor yoʻlni yaratish uchun moʻljallangan.

Shuning uchun uni yoʻl chiroq deb atasak boʻladi va bu bilan lugʻatimizni bir soʻzga koʻpaytirgan boʻlamiz. Lugʻat boyligimizni oʻstirish va nutqimizda sof oʻzbekcha soʻzlardan foydalanish oʻz qoʻlimizda shunday ekan har birimiz buy oʻlda harakat qilmogʻimiz lozim. Yuqoridagi soʻzlarning oʻzbekcha muqobilini yaratib oʻz ona tilimiz ravnaqiga hissa qoʻshaylik. Zero bizning bobolarimiz Navoiylar, Lutfiylar, Atoiylar qalam tebratgan bu til shu holatida ham boy u chetdan kirgan soʻzlarga muhtoj emas. Buyuk yozuvchi va adibimiz Abdulla Qodiriy “Oʻzbek tili kambagʻal emas, balki oʻzbek tilini kambagʻal deguvchilarning oʻzlari kambagʻal. Ular oʻz nodonliklarini oʻzbek tiliga toʻnkamasinlar” degan edilar. Soʻzim avvalida aytganimdek oʻzbek tili jozibador va jaranglidir.

Unda aytilgan har bir soʻz va kuylangan navo dillarga yetib boradi.

XULOSA

Bundan koʻrinib turibdiki biz oʻzbek tilimizning mavqeyini oshirish yoʻlida harakat qilishimiz kerak. Dunyoda baralla yangrasin madhiyamiz. Har qancha faxrlansa arziydigan tilimiz bor. Hozir shu paytda bir zamonlar buyuk ozar shoiro Xalil Rizo Uluturkning joʻshqin misralari yodimga tushdi.

Qay bir kunda uchib kelding, samolardan oʻzbek tili?

Qanot olding eng muqaddas sadolardan oʻzbek tili!

Beshik tutgan kelinlarning allalarin tinglabmiding?

Yaralgansan shu nidolardan oʻzbek tili!

Qanday ajoyib misralar toʻgrimi? Rostan ham oʻzbek tili boy til.

Hozirgi kunda yo`qolib borayotgan tillar qatoriga kirmaydi. Lekin biz tilimizni yanada rivojlantirsak ota-bobolarimizdan qolgan merosni avaylasak ona tilimiz yana ming yillab ravnaq topadi.

FOYDALANADIGAN ADABIYOTLAR

1. “O`zbek tilining yangi imlo qoidalari” – “O`zbekiston milliy ensiklopediyasi.
2. O`zbek tilining izohli lug`ati – “Ozbekiston milliy ensiklopediyasi”.
3. www.natlib.uz - O`zbekiston milliy kutubxonasi.
4. www.tafakkur.net - O`zbek va jahon adabiyoti durdonalari.

